

Právna úprava konania súdu o spôsobilosti na právne úkony podľa Civilného mimosporového poriadku

Právna úprava konania o spôsobilosti na právne úkony obsiahnutá v zákone č. 161/2015 Z. z. **civilný mimosporový poriadok** (ďalej len „CMP“) v znení neskorších predpisov je prvým krokom smerovania vnútroštátnej legislatívy Slovenskej republiky (týkajúcej sa problematiky spôsobilosti na právne úkony), k medzinárodným normám v oblasti ľudských práv.

Nová právna úprava vychádza z Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len „Dohovor“), ktorý bol prijatý v roku 2006 v New Yorku. Pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 25. júna 2010.

Článok 12 Dohovoru výslovne deklaruje, že osoby so zdravotným postihnutím majú spôsobilosť na právne úkony vo všetkých oblastiach na rovnakom základe s ostatnými. Zmluvné štáty sa zaviazali prijať príslušné opatrenia, ktoré umožnia osobám so zdravotným postihnutím prístup k pomoci, ktorú môžu potrebovať pri uplatňovaní svojej spôsobilosti na právne úkony. Ďalej sa štáty zaviazali zabezpečiť, aby všetky opatrenia týkajúce sa uplatňovania spôsobilosti na právne úkony rešpektovali práva, vôľu a preferencie danej osoby, aby zabráňovali konfliktu záujmov a nenáležitému ovplyvňovaniu, aby boli primerané a prispôbené situácii danej osoby, aby sa uplatňovali čo najkratšie a aby podliehali pravidelnej kontrole zo strany príslušného, nezávislého a nestranného orgánu alebo súdu. Tieto záruky musia byť primerané tomu, do akej miery uvedené opatrenia ovplyvňujú práva a záujmy danej osoby.

Citované ustanovenie Dohovoru podstatne ovplyvnilo slovenského zákonodarcu pri tvorbe novej právnej úprave konania o spôsobilosti na právne úkony. Podstatným odlišnosťami novej úpravy obsiahnutej v CMP a predchádzajúcej právnej úpravy, je venovaný tento príspevok.

Kým predchádzajúca právna úprava obsiahnutá v zákone č. 99/1963 Zb. občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „OSP“) venovala danej problematike pozornosť len v 7 ustanoveniach, CMP upravuje konanie o spôsobilosti na právne úkony v 21 ustanoveniach (§ 231 až 251). Táto skutočnosť je daná tým, že právna úprava zavádza nové prvky podporovaného rozhodovania a súčasne zachováva klasické náhradné rozhodovanie (opatrovníkom). Podrobnejšou a koncentrovanejšou právnou úpravou však zákonodarca prispel k tomu, že právna úprava obsiahnutá v CMP je prístupnejšia aj osobám so zdravotným postihnutím.

Za závažnú zmenu, v porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou, možno označiť skutočnosť, že CMP, v súlade s medzinárodnými ľudskoprávnymi štandardami, už neupravuje možnosť pozbavenia fyzickej osoby spôsobilosti na právne úkony. Dôvodová správa k zákonu výslovne označuje právny inštitút pozbavenia spôsobilosti na právne úkony za protiprávny.

Okruh účastníkov konania právna úprava podstatne precizovala. Podľa ustanovenia § 233 CMP môže návrh na začatie konania podať blízka osoba, poskytovateľ zdravotnej starostlivosti, poskytovateľ sociálnych služieb, ten, kto má na veci právny záujem a ten, o koho spôsobilosť na právne úkony sa má konať.

Ten, o koho spôsobilosti na právne úkony sa koná, je účastníkom konania (§ 236 CMP) a má v konaní spôsobilosť samostatne konať pred súdom v plnom rozsahu (§ 238 CMP). Podľa predchádzajúcej právnej úpravy mohol súd od výsluchu vyšetrovaného upustiť, ak tento výsluch nebolo možno vykonať vôbec alebo ho nebolo možno vykonať bez ujmy na zdravotnom stave vyšetrovaného (§ 187 ods. 2 OSP). V praxi dochádzalo k zneužívaniu tohto ustanovenia, resp. k jeho nadužívaniu. Súd upustil od vypočutia vyšetrovaného bez zistenia jeho spôsobilosti vypovedať k rozhodujúcim skutočnostiam alebo sa uspokojil s tvrdením znalca, že výsluch by bol na ujmu zdravotného stavu osoby, ktorá má byť pozbavená spôsobilosti na právne úkony. Tak mohlo dochádzať aj k prípadom, že súd pozbavil človeka spôsobilosti na právne úkony bez toho, aby ho

vôbec videl. Takúto situáciu už CMP vylučuje. Podľa ustanovenia § 243 CMP je súd povinný vyslychnuť osobu, o ktorej spôsobilosti sa koná. Súd výsluch uskutoční spôsobom, ktorý je vhodný a primeraný s ohľadom na zdravotný stav. Ak je výsluch na ujmu zdravotného stavu, možno od výsluchu upustiť. Súd v takomto prípade osobu, o ktorej spôsobilosti sa koná, vzhliadne. Ak o to požiada osoba, o ktorej spôsobilosti sa koná, vyslychá ju súd vždy.

Skutočnosť, že právna úprava zavádza popri klasickom náhradnom (opatrovníckom) type rozhodovania za osobu so zdravotným postihnutím, aj prvky nového typu, tzv. podporovaného rozhodovania, sa prejavujú v časti súdneho konania do rozhodnutia súdu.

Blízka osoba alebo ten, kto osvedčí právny záujem, môže navrhnúť, aby ho súd pribral ako účastníka do konania. Súd návrhu vyhovie, ak to považuje pre vedenie konania a ochranu dotknutých práv za účelné (§ 237 CMP). Zaradenie tohto ustanovenia má význam najmä vtedy, ak tieto osoby nepodali návrh na začatie konania a z uvedeného dôvodu nie sú jeho účastníkmi. Ich účasť v konaní však môže byť významná, nakoľko môžu mať vedomosti dôležité pre rozhodnutie súdu. Súd podľa okolností prípadu zvaží, či je o začatí konania potrebné informovať blízku osobu alebo orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (§ 238 CMP). Osoba, o ktorej spôsobilosti sa koná, môže požiadať, aby sa zúčastňoval konania jej dôverník, ktorý nie je jej zástupcom. O tejto možnosti ju súd poučí (§ 242 CMP). Z citovaných ustanovení vidieť snahu zákonodarcu, aby ten, o koho spôsobilosti sa koná, mal pocit spolupatričnosti a uvedomiť si, kto je ochotný a schopný mu pri jeho rozhodovaní pomáhať, podporovať ho.

Dôvodová správa k CMP zdôrazňuje nóvum právnej úpravy, ktoré spočíva v paralelnom priznaní plnej procesnej spôsobilosti toho, o koho spôsobilosť na právne úkony ide a na druhej strane za túto osobu koná buď zákonný zástupca, procesný opatrovník alebo zástupca.

Súd poučí osobu, o ktorej spôsobilosti sa koná, o jej procesných právach a povinnostiach, najmä o práve zvoliť si zástupcu. Toto poučenie uskutoční súd spôsobom, ktorý zohľadňuje zdravotný stav osoby, o ktorej spôsobilosti sa koná (§ 241 CMP).

Súd ustanoví procesného opatrovníka tomu, o koho spôsobilosti sa koná, ak nemá zákonného zástupcu. Ak sú procesné úkony zákonného zástupcu alebo procesného opatrovníka v rozpore s procesnými úkonmi osoby, o ktorej spôsobilosti sa koná, alebo v rozpore s procesnými úkonmi zástupcu, ktorého si táto osoba zvolí, posúdi súd, ktorý procesný úkon je v záujme tejto osoby (§ 240 ods. 1, 2 CMP).

Veľký rozdiel pri porovnaní predchádzajúcej a novej právnej úpravy vidieť aj v spôsobe doručovania rozhodnutia o spôsobilosti na právne úkony. Kým v minulosti mohol súd rozhodnúť, že upustí od doručenia rozhodnutia o spôsobilosti na právne úkony, ak by doručenie mohlo na adresáta pre jeho duševnú poruchu pôsobiť nepriaznivo alebo ak adresát nie je schopný význam rozhodnutia pochopiť (§ 189 OSP), podľa novej právnej úpravy, musí byť rozhodnutie osobe, o ktorej spôsobilosti sa koná, doručené bezvýnimočne. Ustanovenie § 240 ods. 3 znie: Rozhodnutie vo veci samej súd okrem zákonného zástupcu alebo procesného opatrovníka doručí aj osobe, o ktorej spôsobilosti sa koná. Osoba, o ktorej spôsobilosti sa koná, môže požiadať, aby jej súd doručoval všetky písomnosti v konaní (bez ohľadu na jej zastúpenie).

S konaním o obmedzení spôsobilosti na právne úkony je zo zákona spojené konanie o ustanovení opatrovníka (§ 248 ods. 1 CMP). Ak súd rozhodne o obmedzení spôsobilosti na právne úkony, vo výroku rozsudku vymedzí rozsah, v akom spôsobilosť na právne úkony osoby obmedzil, a ustanoví jej opatrovníka. Konanie o ustanovení opatrovníka je obligatórne spojené s konaním o obmedzení spôsobilosti na právne úkony a CMP ho upravuje v ustanoveniach § 272 až 277.

Ustanovenie § 234 CMP uvádza náležitosti návrhu na začatie konania. Obligatórnou (povinnou) náležitosťou návrhu, ktorým sleduje zásah do integrity fyzickej osoby (teda obmedzenie spôsobilosti na právne úkony) je preukázanie skutočností, že menej radikálne zásahy neprichádzajú

do úvahy. Pre účely vrátenia spôsobilosti na právne úkony treba však zdôrazniť, že ide o konanie mimosporové, v ktorom platí tzv. vyšetrovacía zásada (keď je súd povinný zistiť niektoré skutočnosti). Z uvedeného dôvodu by sa osoby, ktoré boli pozbavené spôsobilosti na právne úkony nemali obávať podať návrh na vrátenie spôsobilosti napríklad preto, že nevedia presne popísať niektoré skutočnosti odôvodňujúce navrátenie spôsobilosti na právne úkony alebo z dôvodu, že nemajú rozhodnutie, ktorým boli pozbavení spôsobilosti na právne úkony. Možno patria medzi tých, ktorým rozhodnutie nebolo nikdy doručené.

Na záver treba spomenúť, že CMP prináša do konania o spôsobilosti na právne úkony aj terminologické zmeny a nové pojmy.

Namiesto opatrovníka pre konanie, zavádza CMP presnejšie pomenovanie procesný opatrovník.

Významnou terminologickou zmenou je, že kým predchádzajúca právna úprava označovala osobu, o ktorej spôsobilosti sa v súdnom konaní rozhodovalo, v niektorých ustanoveniach pojmom „vyšetrovaný“ (§ 187 ods. 2, 3 OSP), v právnej úprave CMP je používaný pojem „ten, o koho spôsobilosti sa koná“. Ten, o koho spôsobilosti sa koná je fyzická osoba. Fyzická osoba, teda človek.

Novým pojmom, ktorý ustanovuje CMP, je najmä pojem „dôverník“. Pojem dôverník je akoby posolstvom novej filozofie v nazeraní na problematiku spôsobilosti plnoletej fyzickej osoby na právne úkony.